

ПРОБЛЕМА ЦЕРКВИ І НАЦІЇ ЯК ДВОХ ФОРМ ОРГАНІЗАЦІЇ
ЛЮДСТВА У НАУКОВОМУ ДОРОБКУ АРСЕНА РІЧИНСЬКОГО

Ознайомлення із працею „Проблеми української релігійної свідомості” Арсена Річинського показало, що підняті дослідником питання початку ХХ ст. ще більше актуалізувалися на початку ХХІ ст. - в період утвердження Української незалежної нації, коли з прийняттям Закону України „Про свободу совісті та релігійні організації” ще в 1991 році посилювався вплив релігійного чинника на свідомість українського суспільства. Назване дослідження А. Річинського, без перебільшення, є величезним внеском в українське теоретичне і практичне релігієзнавство. Важливою також є наукова редакція й упорядкування його провідними сучасними вченими у сфері національно-релігійних питань А. Колодним, О. Саганом, А. Гудимою, без чого воно залишалося б невідомим для читача й історії в цілому й була б неповною важлива складова християнського чинника - універсальне сприймання євангельського віровчення через призму національного колориту.

Сучасна поліконфесійність (візьмемо тут для розгляду тільки християнство) є доволі строкатою і різноманітною, а в деяких - питаннях навіть діаметрально поляризованою. Найвиразніше така протилежність проявляється в національних питаннях під час політичних перипетій. Згадаймо події Помаранчевої революції, коли перед українським соціумом постав вибір майбутнього вектору України. Найбільш зацікавленою й активною у певному виборі, як відомо, була Православна Церква Московської юрисдикції, що переконливо засвідчило перевагу політичних мотивів в її релігійній діяльності на Україні. Аналіз зовнішніх практик релігійних організацій цієї конфесії на теренах України та її друкованого вчення з перекручуванням історичних фактів засвідчують те, що, як і за радянських часів, сьогодні через Московське православ'я проводиться великоімперська антиукраїнська політика, продовжується асиміляція українців, чим нищиться їх національна самосвідомість, і водночас насаджується загальнослов'янська російськість, що, в свою чергу, дестабілізує внутрішнє життя Української держави, перешкоджає її природному розвитку й нівечить ще уцілілу від Російського трьохсотлітнього колонізаторського панування українську релігійну і національну індивідуальність.

Певні застереження в контексті української релігійно-національної культури викликає і діяльність релігійних організацій протестантського напрямку християнства, релігійні центри яких

знаходяться поза межами України. Проведене нами соціологічне дослідження християнських конфесій на Луганщині та вивчення їхньої діяльності вказують на (в більшій чи меншій мірі) упереджене ставлення адептів протестантизму до питань національності. Називаючи себе християнами-космополітами, вони є індиферентними до української проблематики, української історії, мови, висміюють традиції своїх батьків, які вже є і не настільки безсуттєвими й пустими з погляду християнства. На відміну від Російської Федерації, яка оголосила протестантські релігійні конфесії п'ятою колоною Америки в Росії, Україна, з огляду на свою толерантність та віротерпимість, навіть не аналізує їхній вплив на свідомість української громадськості в рамках національних інтересів, а гостинно сприяє їхньому розвитку і діяльності. Сьогодні, на наш погляд, попри відсутність якихось експертних заключень чи наукових доведень з цього приводу, можна стверджувати однозначно, що, попри свої позитивні моменти, християнські конфесії протестантського віровизнання не формують національну свідомість українців, не відновлюють їх генетичну пам'ять, не виховують в душі українського характеру, ментальності та природної релігійності, яка за А. Річинським є відмінною в кожного народу і необхідною для повноти християнства. Вони насаджують на хиткій пострадянській свідомості свою поверхову спонтанну релігійність, яка ще не має власної традиції.

Не сприяє утвердженню української самобутності і католицька форма християнства, котра доволі активно розвивається на теренах України. Очевидно, що інтереси Риму не змінилися, змінилася тільки методика їх поширення. Зрозуміло, що таке явище на даному етапі українського буття є негативним. Воно не консолідує суспільство й не скріплює націю в один моноліт, а навпаки - розділює. Таким чином, зауваження А. Річинського, що „релігійна залежність є першим етапом до залежності політичної” [2, 305], яке неодноразово справджувалося в історії людства, змусило б замислитися Український уряд і суспільство в цілому над релігійними аспектами сьогодення. Щодо даної проблематики, то А.Річинський ще на початку ХХ ст. довів, що „наднаціональне” християнство (це засвідчує і контекст світової історії) обстоюють ті, хто в такий спосіб прагне маскувати національну гегемонію одних і баламучення інших. Він аргументовано довів, що формування національних типів християнства йде без порушення гармонії між життям релігійним і національним, оскільки індивідуалізація вічної правди у різних національних формах не тільки не заперечує єдності християнства, а й доводить його справжню універсальність і повноту [2, 361]. Відтак Вселенська Церква мислима лише як

єдність національних Церков, а заперечення Церквою національного начала є її власним самозреченням [2, 369]. Більше того, на основі Біблії визначний етнолог виводить 10 вичерпних висновків щодо безсумнівності значення відмінних національних форм у релігійному житті й абсолютну вартість та співпрацю всіх націй у побудові царства Божого. Зрада ж релігійно-національного ідеалу, яка за Св. Писанням називається „блудуванням”, за А. Річинським, тягне за собою неминуче покарання [2, 291-293].

Також видатний етнолог-релігієзнавець довів протиприродність і антирелігійність націоналізму, який вивершує свій народ до якоїсь „обраності”, „месіанськості”. Національні почуття зароджуються дуже близько від джерел релігійної віри, а їхні паростки тісно сплітаються з релігійними пориваннями. „Тому Церква і Нація, як форми організації людства, - зазначає А. Річинський, - не можуть бути ані чужі, ані, тим більше, протирічити собі. Вони своїм предметом мають Вічне” [2, 369].

Які ж висновки можна зробити для сучасного релігійно-національного сьогодення Української держави з позиції Арсена Річинського? Вже на основі вищезазначеного видно, що А. Річинський обстоює ідею відродження „власної Української Церкви”, для якої потрібна міцна церковна організація і обов'язково за участю держави й мирян, що є особливістю Українського християнства. „Відновити слід давнє Українське Православ'я з його духовним розумінням християнства, з його народницькою структурою, з його світлими традиціями – громадською активністю, релігійною терпимістю й поєднаною тенденцією”, - пише він [2, 258]. Тобто, продовжуючи говорити словами етnologa, „єдиний вихід, який диктує нам логіка подій, це необхідність рішучого відмежування від будь-яких московських (сьогодні й інших іноземних) впливів. Слід не тільки берегти особливість української релігійної вдачі, а й свідомо поглибити її..., старанно виполоти російські (чужі) нашарування, що викривили нашу національну психіку [2, 257-258].

Є певна невідповідність між наявним ще твердженням, що український народ, попри жахливі церковні і релігійні спустошення, чи не єдиний у світі зберіг правдивий християнізм, дух Христової Благовісті, євангельський дух в народі [1, 709], та реальними фактами масового напливу релігійних іноземних місіонерів для навчання Біблії і євангелізації українців. Останні й насправді навчають Біблії, навчають й інших цивілізованих моментів, однак духовний та моральний рівень громадськості, як свідчать різні статистичні дані, все ж продовжує різко падати.

Отже, прищеплення чужого світогляду при запереченні власного природного не є позитивним для особистості, а відповідно і для нації. І тут мав рацію А.Річинський, коли підкреслював, що такий процес призводить тільки до викривлення психіки. Ключовою, на наш погляд, сьогодні повинна бути думка Арсена Річинського про гармонійне поєднання двох форм організації людства - Церкви і Нації (якщо вони будуть українськими) та створення зрештою своєї ідеологічної бази, оскільки із зростанням національної свідомості згуртовуючим націю чинником є вже не стільки єдність походження, скільки єдність загально-національної ідеології [2, 273], а водночас й усунення браку якогось творчого чинника, що допоміг би їх політичній консолідації. Тільки виразне усвідомлення кожним християнином-українцем історичного призначення свого народу здатне надихнути на великі справи, що зорієнтовані на здійснення того всенародного історичного завдання, яке йде від Бога [1, 707].

Використані джерела

1. Мельник В. Релігія і життя (поезія, проза, драма, публіцистика, релігійні статті). – Тернопіль, 1999.
2. Річинський А, Проблеми української релігійної свідомості. – К., 2000.

Р. ШЕРЕТЮК (Рівне)

ЯЗИЧНИЦЬКІ ТРАДИЦІЇ У ФОРМУВАННІ УКРАЇНСЬКОЇ ЕТНОКОНФЕСІЙНОЇ ДУХОВНОСТІ (за працею Арсена Річинського „Проблеми української релігійної свідомості“)

Вивчення релігійно-світоглядних особливостей української етноконфесійної духовності займає важливе місце в дослідженні процесу християнізації Русі-України. У період поширення християнства на Русі глибокі язичницькі традиції синтезувалися з ним. Цей феномен отримав назву релігійно-язичницького синкретизму або двовір'я.

Розкриття та аналіз феномену двовір'я знайшли своє відображення в наукових доробках істориків, релігієзнавців, філософів. З-поміж російських науковців, праці яких мають особливу наукову цінність при розгляді питання феномену двовір'я, слід назвати Є.Анічкова, М.Аристову, О.Афанасьєва, М.Нікольського, Г.Носову, Б.Рібакова. До кола українських дослідників, які займалися проблемою витоків української етноконфесійної духовності, слід віднести Я. Боровського, М.Брайчевського,